

УДК 341.1

Є. Є. Бамбізов

**ДЕРЖАВНА ФІСКАЛЬНА СЛУЖБА УКРАЇНИ
ЯК СУБ'ЄКТ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН**

Державна фіскальна служба України (ДФС України) збирає, зберігає та поширює інформацію, здійснює різноманітні інформаційні процеси та використовує інформаційні ресурси, а отже є суб'єктом інформаційних правовідносин. Безперервна циркуляція інформації між структурними елементами системи ДФС України, між системою та зовнішнім реципієнтом є неодмінним атрибутом ефективної податкової системи.

Саме тому важливим науковим завданням є визначення особливостей ДФС України як суб'єкта інформаційних правовідносин. Однак здебільшого цей аспект діяльності ДФС України не знаходить адекватного розгляду серед науковців, що й зумовило актуальність написання цієї наукової статті.

Метою написання даної наукової статті є окреслення напрямів реалізації інформаційної функції ДФС України.

Задля цього автором поставлені такі завдання:

- проаналізувати доктринальні підходи щодо розуміння поняття «суб'єкт інформаційних правовідносин»;
- виокремити інформаційні відносини у сфері діяльності ДФС України;
- визначити підрозділи ДФС України, що виступають суб'єктами внутрішніх інформаційних відносин та охарактеризувати їх функції.

Серед вітчизняних та зарубіжних дослідників, які окреслювали різні аспекти інформаційної проблематики в діяльності вітчизняних податкових органів, є: І. Бабін, С. Дуканов, Є. Збінський, І. Кучеров, М. Костенко, О. Мандзюк, В. Політило, К. Проскура, О. Тімарцев, О. Шевчук, К. Юсупов тощо.

Зважаючи на міжгалузевий характер порушеної проблематики, не менш вагомими при розкритті теми цієї наукової статті є праці фахівців теорії держави та права С. Алексєєва, С. Гусарєва, М. Козюбри, А. Колодія, В. Копейчикова, Л. Луць, Н. Оніщенко, П. Рабіновича, а також фахівців інформаційного права, серед яких: В. Баскаков, В. Гавловський, М. Гуцалюк, М. Дімчогло, В. Залізняк, Б. Кормич, В. Ліпкан, О. Логінов, Ю. Максименко, А. Марущак, П. Матвієнко, Л. Рудник, О. Стоєцький, А. Тунік, К. Татарникова, О. Тихомиров, В. Цимбалюк, Л. Харченко, К. Череповський, М. Швець, Т. Шевцова, О. Шепета, О. Чуприна.

Особливе місце серед наукових розвідок у сучасній юридичній доктрині займають монографічні дослідження серії «ORDO ORDINANS», започаткованої представниками української наукової школи інформаційного права В. А. Ліпкана [1-6].

Одним із важливих чинників забезпечення реалізації інформаційних правовідносин є визначення кола їх суб'єктів. Однак й донині в наукових колах не визначеним є розуміння понять «суб'єкт» та «суб'єкт інформаційних відносин».

Значення поняття «суб'єкт» різняться залежно від сфери вживання: 1. філософське визначення «істота здатна до пізнання навколишнього світу, об'єктивної дійсності й до цілеспрямованої діяльності»; 2. книжне визначення «особа, група осіб, організація і т. ін., яким належить активна роль у певному процесі, акті»; 3. юридичне визначення «особа або організація як носій певних прав і свобод».

Особливо плюралістичними є погляди науковців щодо розуміння поняття «суб'єкт інформаційних відносин». Так, В. Копилов, досліджуючи поняття «суб'єкт інформаційних відносин», визначає, що суб'єктами інформаційних відносин є особи, які вступають у правовідносини при здійсненні інформаційних процесів. У процесі інформаційних відносин суб'єкти характеризуються певною поведінкою (дія, бездіяльність). Дослідник наводить приклади, що це може бути набуття виключних прав, передача майнових прав, купівля-продаж інформаційних об'єктів, тиражування і поширення інформаційних об'єктів та інші аналогічні дії. Також автор слушно наголошує, що суб'єкти інформаційних відносин мають права, обов'язки і відповідальність при здійсненні інформаційних процесів [7, с. 212].

О. Яременко визначає, що суб'єктами інформаційних відносин є їх учасники, які володіють інформаційною правосуб'єктністю, що включає в себе дві юридичні якості: інформаційну правоздатність, яка полягає у можливості мати інформаційні права і обов'язки та інформаційну дієздатність – можливість своїми діями набувати інформаційні права і створювати обов'язки [8, с. 158]. Отже, в основу даного визначення автор включає юридичні якості: інформаційну правоздатність та інформаційну дієздатність. Така дефініція має право на існування в межах визначення юридичних якостей, хоча вона є дещо звуженою та не підкріпленою законодавчо.

Також автор пропонує поділити суб'єктів інформаційних відносин на загальних та спеціальних залежно від обсягу інформаційних обов'язків. До загальних суб'єктів належать: держава та її органи, крім органів, що володіють спеціальною державною компетенцією; фізичні особи та юридичні особи, для яких інформаційна діяльність не є основним видом діяльності. До кола спеціальних суб'єктів інформаційних відносин належать юридичні особи, установчими документами яких передбачено інформаційну діяльність як основну: інформаційні агентства, друковані засоби масової інформації, видавництва, телерадіокомпанії, провайдери Інтернет, бібліотеки, архіви тощо, а також державні органи, для яких нормативно-правовими актами встановлено виконання управлінських, регулятивних чи інших функцій в інформаційній сфері [8, с. 157]. Зазначимо, що цей поділ є доволі умовним, оскільки він ґрунтується тільки на основній діяльності суб'єктів.

На противагу О. Яременко, розуміючи важливість законодавчої доктрини, В. Цимбалюк схиляється до думки щодо необхідності формування спеціального інституту суб'єктів інформаційного права у складі теорії права [9, с. 30].

Дослідник пропонує класифікувати суб'єктів інформаційної діяльності відповідно до учасників інформаційної діяльності: людина, громадянин, суспільство, держава.

Отже, основним суб'єктом інформаційних відносин є власник інформації. Він має право здійснювати визначені законодавством законні дії щодо об'єктів своєї власності. Інформація є об'єктом права власності громадян, організацій (юридич-

них осіб) і держави. Право власності на інформацію має такі підстави: створення інформації своїми силами і за свій рахунок; договір на створення інформації; договір, що містить умови переходу права власності на інформацію до іншої особи. Власник інформації має право призначати особу, яка здійснює володіння, використання і розпорядження інформацією, і визначати правила обробки інформації та доступ до неї, а також встановлювати інші умови щодо інформації. Отже, зазначимо, що суб'єктами відносин у сфері інформації можуть бути суб'єкти-власники та суб'єкти-користувачі інформації. Водночас зазначимо, що суб'єкти інформаційних відносин наділені як правами так і обов'язками, обсяг визначених прав залежить від правового статусу суб'єкта.

Серед найважливіших прав – право одержувати (виробляти, добувати), використовувати, поширювати та зберігати інформацію у будь-якій формі з використанням будь-яких засобів, крім випадків, передбачених законом. При цьому учасники інформаційних відносин зобов'язані:

- поважати інформаційні права інших суб'єктів;
- використовувати інформацію згідно з законом або договором (угодою);
- забезпечувати додержання принципів інформаційних відносин;
- забезпечувати доступ до інформації усім споживачам на умовах, передбачених законом або угодою, зберігати її в належному стані протягом встановленого терміну і надавати іншим громадянам, юридичним особам або державним органам у передбаченому законом порядку;
- компенсувати шкоду, заподіяну за порушення законодавства про інформацію.

Первинно законодавчо визначене коло суб'єктів інформаційних відносин в Україні саме в податкових органах було зазначене у Концепції захисту інформації в органах державної податкової служби України, затверджені наказом ДПА України від 14 вересня 2006 року № 549.

Згідно з даним документом суб'єктами інформаційних відносин є: працівники податкових органів, фізичні та юридичні особи – платники податків; державні організації, установи, підприємства України; інші держави, їх громадяни та юридичні особи; міжнародні організації та особи без громадянства. Враховуючи класифікацію, зазначену в Концепції можемо констатувати, що інформаційні відносини у сфері діяльності ДФС України можуть виникати, розвиватись, змінюватись та припинятись між такими суб'єктами податкового права:

- структурними підрозділами ДФС України;
- державними органами та ДФС України;
- платниками податків та ДФС України;
- громадськістю та ДФС України;
- ДФС України та засобами масової інформації.

В. Коваль та В. Теремецький пропонують так поділяти інформаційні відносини у сфері діяльності ДФС України за суб'єктним складом:

1) внутрішні відносини (наприклад, обмін інформацією між підрозділами ДФС України);

2) інформаційні відносини іншими органами державної влади (наприклад, обмін інформацією між ДФС України та Міністерством фінансів України);

3) інформаційні відносини з платниками податків, громадськістю та ЗМІ [10, с. 146].

У структурі ДФС України слід виокремити ряд підрозділів, що виступають суб'єктами внутрішніх інформаційних відносин.

Одним із таких підрозділів є Департамент охорони державної таємниці, технічного та криптографічного захисту інформації, основним завданням якого є: організація, здійснення та контроль заходів щодо забезпечення охорони державної таємниці, технічного та криптографічного захисту інформації в апараті Державної фіскальної служби України та її територіальних органах.

Серед основних функцій цього підрозділу є:

- організація, забезпечення охорони державної таємниці та контроль її стану в ДФС та її територіальних органах;
- організація та забезпечення технічного захисту інформації, контроль за його станом;
- організація криптографічного захисту інформації з обмеженим доступом та контроль його стану;
- організація, координація заходів захисту інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах та контролю за його станом в ДФС та її територіальних органах.

Не менш важливим суб'єктом внутрішніх інформаційних відносин є Департамент матеріального забезпечення та розвитку інфраструктури, основними завданнями якого як суб'єкта інформаційних відносин є:

1) документальне забезпечення діяльності апарату ДФС, встановлення єдиного порядку документування управлінської інформації і роботи з документами із застосуванням сучасних автоматизованих систем, методичне керівництво і контроль за дотриманням встановленого порядку роботи з документами у структурних підрозділах ДФС, у територіальних органах, на підприємствах, установах та організаціях, що належать до сфери його управління;

2) організація роботи з укомплектування, зберігання, обліку та використання архівних документів;

3) забезпечення ДФС засобами зв'язку та надання методичної допомоги територіальним органам ДФС з питань організації роботи засобів зв'язку.

Особливе місце в системі суб'єктів внутрішніх інформаційних відносин в ДФС України займає Департамент інформаційних технологій, основними завданнями якого є:

- інформаційно-аналітичне забезпечення;
- адміністрування баз даних інформаційно-телекомунікаційних систем центрального рівня;
- забезпечення функціонування інформаційно-телекомунікаційних систем (ІТС) у ДФС;
- організація розробки програмного забезпечення інформаційно-телекомунікаційних систем (ІТС) у ДФС;
- забезпечення інформаційно-телекомунікаційної системи ДФС комп'ютерною технікою, системним та офісним програмним забезпеченням, а також їх облік, адміністрування і технічна підтримка;

- адміністрування телекомунікаційних систем та мережевих сервісів;
- інформаційний обмін із зовнішніми організаціями та інформаційне забезпечення ДФС та її територіальних органів;
- організація інформаційної взаємодії з органами виконавчої влади, іноземними митними адміністраціями, міжнародними організаціями та сторонніми організаціями з питань державної митної справи;
- організація та контроль за проведенням робіт із забезпечення функціонування електронних сервісів і їх технічної підтримки;
- забезпечення застосування електронного цифрового підпису в ДФС та її територіальних органах;
- організація та координація робіт щодо інформаційно-технічної підтримки користувачів, функціонування технічних та системних програмних засобів, інформаційних систем на автоматизованих робочих місцях ДФС тощо.

Не менш вагоме значення мають інформаційно-довідкові та інформаційно-аналітичні відділи, а також спеціальні підрозділи з протидії злочинам у сфері високих технологій.

Отже, нині в структурі ДФС України створено ряд підрозділів, які виконують спеціальні завдання та реалізують функції цієї інституції як суб'єкти інформаційних відносин. Зважаючи на те, що інформаційні правовідносини є доволі динамічними, не дивно, що структурні підрозділи ДФС України постійно реорганізуються, ліквідовуються та оновлюються.

Література

1. Шепета О. В. Адміністративно-правові засади технічного захисту інформації: [монографія] / О. В. Шепета. – К.: О. С. Ліпкан, 2012. – 296 с.
2. Ліпкан В. А. Систематизація інформаційного законодавства України: [монографія]. / В. А. Ліпкан, В. А. Залізник; за заг. ред. В. А. Ліпкана. – К., 2012. – 304 с.
3. Ліпкан В. А. Консолідація інформаційного законодавства України: [монографія] / В. А. Ліпкан, М. І. Дімчогло / за заг. ред. В. А. Ліпкана. – К.: ФОП О. С. Ліпкан, 2014. – 416 с.
4. Ліпкан В. А. Інкорпорація інформаційного законодавства України: [монографія] / В. А. Ліпкан, К. П. Череповський / за заг. ред. В. А. Ліпкана. – К.: ФОП О. С. Ліпкан, 2014. – 408 с.
5. Ліпкан В. А. Адміністративно-правовий режим інформації з обмеженим доступом в Україні: [Монографія] / В. А. Ліпкан, В. Ю. Баскаков / за заг. ред. В. А. Ліпкана. – К.: О. С. Ліпкан, 2013. – 344 с.
6. Ліпкан В. А. Правовий режим податкової інформації в Україні: [монографія] / В. А. Ліпкан, О. В. Шепета, О. А. Мандзюк / за заг. ред. В. А. Ліпкана. – К.: ФОП О. С. Ліпкан, 2015. – 404 с.
7. Копылов В. А. Информационное право: учебник. – 2-е изд. перераб. и доп. / В. А. Копылов. – М.: Юристъ, 2003. – 512 с.
8. Яременко О. І. Інформаційні відносини як предмет правового регулювання: теоретичний аспект / Яременко О.І // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління права. – 2004. – № 1. – С. 156-161.
9. Цимбалюк В. С. Суб'єкти інформаційного права та інформаційної діяльності / В.С. Цимбалюк // Правова інформатика. – 2010. – № 3(27). – С. 29–32
10. Коваль В. Ф. Основні напрями модернізації взаємодії структурних підрозділів ДПС в інформаційній сфері / В. Ф.Коваль, В. І. Теремецький // Вісник вищої ради юстиції. – 2012. – № 2(10). – С. 142-156

Анотація

Бамбізов Є. Є. Державна фіскальна служба України як суб'єкт інформаційних відносин. – Стаття.

Проаналізовано доктринальні підходи щодо розуміння поняття «суб'єкт інформаційних правовідносин», окреслено ДФС України як суб'єкта інформаційних правовідносин, визначено підрозділи ДФС України, що виступають суб'єктами внутрішніх інформаційних відносин та охарактеризовано їх функції.

Ключові слова: інформаційні правовідносини, суб'єкт інформаційних правовідносин, суб'єкт внутрішніх інформаційних відносин, функції суб'єктів внутрішніх інформаційних відносин

Аннотация

Бамбизов Е. Е. Государственная фискальная служба Украины как субъект информационных отношений. – Статья.

Проанализированы доктринальные подходы к пониманию понятия «субъект информационных правоотношений», обозначены ГФС Украины как субъекта информационных правоотношений, определены подразделения ГФС Украины, выступающие субъектами внутренних информационных отношений и охарактеризованы их функции.

Ключевые слова: информационные правоотношения, субъект информационных правоотношений, субъект внутренних информационных отношений, функции субъектов внутренних информационных отношений.

Summary

Bambizov Ye. Ye. State Fiscal Services of Ukraine as a subject of information relations. – Article.

The doctrinal approaches to understanding the notion of „subject of information legal relations“ are analyzed, SFS of Ukraine is outlined as the subject of information legal relations, the units of the SFS of Ukraine, which act as subjects of internal information relations, are defined and their functions are characterized.

Key words: information legal relations, subject of information legal relations, subject of internal informational relations, functions of subjects of internal informational relations.